

Akkervogels in Riemst, de Grauwe gors

Francine Thewissen, Afdelingshoofd Leefmilieu
Duurzaamheid Platteland gemeente Riemst,
Maastrichtersteenweg 2 b, B-3770 Riemst.
Remar Erens, Oudeweg 74, B-3770 Kanne.

De Grauwe gors is een typische broedvogel van open, droge terreinen zowel op lemige, zandlemige als zandige bodem in een golvend tot vlak landschap. Hij nestelt in graanvelden en in verschillende typen graslanden, niet in Maïs (Rutten & Gabriëls, 1994). Hij is te herkennen aan zijn snelle vleugelslagen en hangende poten en zijn karakteristieke zang die op een snelle rammelende sleutelbos lijkt. Als grondbroeder eet hij granen en zaden en gedurende het broedseizoen ook insecten.

In Vlaanderen is het voorkomen van de Grauwe gors actueel beperkt tot de uitgestrekte akkerlandschappen van de vruchtbare leemstreek die zich globaal situeren tussen Brussel en Maastricht. Door het verdwijnen van graanstoppels in de winter, bermen, ruige overhoekjes en door de afname van insecten en onkruiden, kent de Grauwe gors de laatste dertig jaar een geschatte achteruitgang in Vlaanderen van vijftenzeventig procent (Rutten 2004).

In het kader van de provinciale actie "Gemeenten Adopteren Limburgse Soorten" koos de gemeente Riemst voor de Grauwe gors. Uit de Buitengebiedstudie Riemst (Van de Genachte, 2002) bleek immers dat er nog kansrijke gebieden aanwezig zijn in Riemst en dat deze soort een indicatorsoort is voor de open akkervogelgemeenschap.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

In 2006 deed de gemeente Riemst mee met

Foto: Remar Erens

het door de provincie gesubsidieerde GLE-project 'bloemrijke akkerranden' van het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren. Dit project wil de biodiversiteit en de belevingswaarde van het akkerlandschap verhogen door het inzaaien van een mengsel van granen en bloemen. Dit levert in de zomer insecten en in de winter granen en zaden op voor o.a. de akkervogels. Al gauw bleek dat deze maatregel voor de Grauwe gors weinig meerwaarde heeft tijdens het broedseizoen als deze stroken of percelen niet binnen het broedgebied gelegen zijn. Ze kunnen wel van belang zijn tijdens de wintermaanden omdat Grauwe gorzen op dat moment ook op de randen van hun broedgebied foerageren.

In 2007 werd het project uitgebreid. Op de Plattenberg in Kanne werd er 3,5 ha ingezaaid met een mengsel van Zomertarwe en Vlas. Deze percelen waren beter gelegen en zorgden voor veel voedsel in de winter. Honderden akkervogels kwamen er overwinteren. Hoe beter de ligging van de percelen, hoe groter de meerwaarde voor de Grauwe gors.

Bij de adoptie van de Grauwe gors door de gemeente Riemst werden er drie nieuwe kerngebieden afgebakend met een hoge waarde voor de Grauwe gors, door een samenwerkingsverband van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, de Vlaamse Landmaatschappij, de gemeente Riemst en de vogeltellers. Deze kerngebieden werden later ook opgenomen in de lijst van kerngebieden van de Vlaamse

Landmaatschappij waarbinnen landbouwers beheerovereenkomsten voor akkervogels kunnen afsluiten.

Tijdens het broedseizoen van 2008 werd de maaidatum van een aantal wegbermen in de kerngebieden uitgesteld tot na 15 juli. Deze maatregel werd echter niet aangehouden in 2009. In het huidige uitgekede akkerlandschap zijn bermen nochtans zeer waardevol. Bloeiende kruiden trekken heel wat insecten aan tijdens het broedseizoen en kunnen later nog voor zaden zorgen. Een correct beheer en het behoud van de "één-meter-berm" – wat wettelijk verplicht is – verdient dan ook de nodige aandacht.

Het voedselaanbod blijft in Riemst tijdens de winter – ondanks de genomen maatregelen – te laag. Dit is vooral te wijten aan het ontbreken van oogstresten die vroeger ten tijde van de minder efficiënte en minder intensieve landbouw op de akkers achterbleven.

Als overgangsmaatregel werd er daarom in 2008 en 2009 bijgevoerd met Wintertarwe tijdens de wintermaanden. Experimenten in Vlaams-Brabant toonden aan dat dit een succesvolle maatregel is. En ook in Riemst gaf dat een zeer positief resultaat; tientallen Grauwe gorzen en heel wat andere akkervogels bleven ter plaatse en overleefden de winter.

Om de sterk onder druk staande akkervogels

tegemoet te komen ontwikkelde de Vlaamse Landmaatschappij een nieuw pakket beheerovereenkomsten (BO). In Riemst werden er door de Vlaamse Landmaatschappij extra inspanningen gedaan om deze beheerovereenkomsten te promoten. Eind 2008 werden de eerste overeenkomsten afgesloten, 2009 leverde 16 bijkomende beheerovereenkomsten op.

Communicatie

Bij de aanvang van het project Gemeenten Adopteren Limburgse Soorten werd de werkgroep "Gauwe gors Riemst" opgericht. Deze werkgroep wil zich inzetten voor de bescherming van de Gauwe gors. Ze komt geregeld samen om resultaten te bespreken en acties voor de geadopteerde soort te plannen en uit te voeren.

Om de inwoners kennis te laten maken met de gekozen adoptiesoort wordt deze in zoveel mogelijk evenementen geïntegreerd. Er is o.a. een mobiele tentoonstelling, er zijn kleurtekeningen en buttons die op een ecobeurs aangeboden worden en een kwisvraag op de open bedrijvendag.

Over de problematiek, mogelijke maatregelen en acties wordt regelmatig gecommuniceerd in het gemeentelijk infoblad.

Aan de Landbouwadviesraad, de Milieuraad en de Wildbeheereenheid werd info op maat gegeven door deskundigen. De Vlaamse Landmaatschappij informeerde de landbouwers over de beheerovereenkomsten tijdens twee infoavonden. Met de Vlaamse Landmaatschappij wordt verder samen gewerkt op gebied van adviesverlening en het contacteren van geïnteresseerde landbouwers.

Tijdens een aantal wandelingen worden de kansen en de knelpunten van de akkervogels belicht. In samenwerking met de afdelingen 'IVN - Vereniging voor natuur en milieu-educatie' Maastricht en Eijsden werd in 2008 een 'natuurskroegtocht' per fiets georganiseerd met een plaatsbezoek aan de speciaal voor akkervogels ingezaaide graanveldjes. Tijdens het broedseizoen van 2009 organiseerde de lokale Natuurpuntafdeling een 'grauwe gorswandeling' in Kanne en jaarlijks organiseert de Natuurvereniging Orchis in deze periode een wandeling door het akkergebied van Membruggen waarbij het akkervogelverhaal en het adoptieproject aan bod komen.

Monitoring

Zowel op Europees als op Vlaams niveau kennen de populaties Gauwe gorzen de laatste decennia een sterke daling. Volgens Rutten (2004) is de Vlaamse populatie de voorbije dertig jaar met gemiddeld vijftien procent achteruit gegaan waarbij de afname sterk verschilt van regio tot regio. In Limburg evolueerden de aantallen van 900-1200 paren in 1973-1980 tot 500 paren in 1989-1992. Dit is een afname van gemiddeld vijftig procent. In de periode tussen de tweede en derde Limburgse atlasperiode was de afname van het aantal

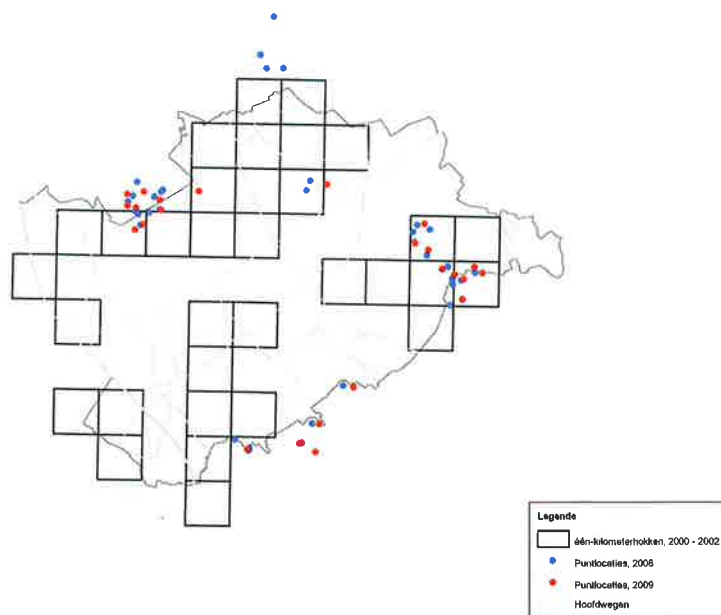
bezette km-hokken in de provincie niet significant (Stevens & Gabriëls, 2005).

Om de jaarlijkse toestand en locatie van de populaties op te volgen en het effect van de genomen maatregelen in te kunnen schatten, is monitoring onontbeerlijk. Dit laat immers toe waar nodig maatregelen aan de (vaak veranderende) situatie aan te passen.

In het kader van de studie van het Buitengebied Riemst, de Vlaamse broedvogelatlas en de opvolging van de stand van zaken van de akkervogels werden respectievelijk in 2000, 2002 en 2008 gebiedsdekkende inventarisaties uitgevoerd in de gemeenten Riemst, Bilzen en Lanaken door de Provinciale Vogelwerkgroep van LIKONA.

Een inventarisatie in 2002 (Gabriëls & Van De Genachte, 2003) van de akkervogels in de gemeente Riemst leverde achtenzestig broedterritoria op van de Gauwe gors.

In 2008 startte de werkgroep Gauwe gors met een gebiedsdekkende territoriumkartering waarbij nog slechts éénendertig territoria geteld werden. In 2009 werd - in het kader van een aan Natuurpunt Studie toegekend en door de provincie gefinancierd project - opnieuw een ge-

Figuur 1. Verspreiding van de Gauwe gors in en rond de gemeente Riemst in 2008 en 2009 (gegevens Erens & Gabriëls) samen met de één-kilometerhokken die door de Gauwe gors tijdens de inventarisatie voor de Vlaamse Broedvogelatlas bezet werden (Rutten et al., 2004).

Foto: Remar Erens

biedsdekkende inventarisatie uitgevoerd en werden er nog vierentwintig territoria geteld. Hieruit leiden we af dat het aantal Grauwe gorzen, ook na de laatste Limburgse atlasperiode, verder blijft dalen en dit ondanks allerlei beschermingsmaatregelen.

De inventarisaties van 2008 en 2009 worden in figuur 1 getoond.

Conclusies

Door het nemen van gerichte maatregelen in kerngebieden – wat Riemst voor de Grauwe gorzen is – zijn er nog kansen voor akkervogels. Vermits het aantal Grauwe gorzen jaarlijks afneemt, moeten er wel bijkomende inspanningen geleverd worden. Deze gaan van de aanleg van onbespoten kruidenrijke grasruigtes, onbewerkte akkers of akkerranden tot het niet oogsten van stroken of percelen met granen. Niet geploegde graanstoppelvelden tijdens de winter zijn eveneens zeer belangrijk voor wintervoedsel. Het behoud van kleine landschapselementen (zoals taluds, holle wegen) en het uitvoeren van een op akkervogels gericht beheer hierop, zal een echte meerwaarde zijn. Verder is een netwerk van goed ontwikkelde bermen noodzakelijk (Nevelsteen, 2008).

Er liggen ook kansen in de samenwerking tussen de landbouw-, de jacht- en de natuursector maar dan is een goede samenwerking cruciaal. Via afspraken kunnen de maatregelen doordacht en gericht ingezet worden.

Een duidelijk engagement van het beleid, via uitbreiding van financiële ondersteuning, voor onderzoek en monitoring en het stimuleren van een duurzame (vogelvriendelijke) landbouw zijn knelpunten die dringend dienen aangepakt te worden om de akkervogels algemeen en de Grauwe gorzen in het bijzonder tegen uitsterven te behoeden.

Referenties

- GABRIËLS, J. & G. VAN DE GENACHTE, 2003. Akkervogels in de gemeente Riemst. LIKONA Jaarboek Nr. 13: 62 – 73.
- NEVELSTEEN, I., (ed.), 2008. ACTIEPLAN RIEMST. Grauwe gorzen (Nr. 37). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/62, 93 pp.
- RUTTEN, J., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 – 2002: 452 – 453. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- RUTTEN, J. & J. GABRIËLS, 1994. Grauwe gorzen *Miliaria calandra*. In: GABRIËLS, J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg, veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985: 340 – 342. LIKONA, Provinciale Vogelwerkgroep, provincie Limburg, 366 pp.
- STEVENS, J. & J. GABRIËLS, 2005. Broedvogels in Limburg:

drie verspreidingsatlassen later. LIKONA Jaarboek Nr. 14: 56–67.

VAN DE GENACHTE, G., 2002. Buitengebiedstudie Riemst, 97 pp.

Summary

The municipality of Riemst adopted the corn bunting (*Miliaria calandra*). Already since 2006 the municipality takes measures to protect this greatly threatened bird. Edges of fields were seeded with flowers and seeding plants, supplying food. In 2007 a 3.5 ha field was turned into feeding habitat. Management of the road verges also was adapted in 2008 to the needs of the corn bunting, but this management was not continued. Still numbers kept declining. Since 2008 experiments were conducted to give birds extra food during winter, which seems to have a positive effect. As three zones in Riemst have been designated as core areas for the corn bunting, farmers can get financial support of the Vlaamse Landmaatschappij when taking measures protecting this bird. A taskforce 'corn bunting' informs farmers and also monitors the bird.